

da de Borrat— es deriva que, com s'ha dit algunes vegades, el Departament que ha estat capaç de convocar aquestes jornades té una indiscutible potència intel·lectual; potència a la qual —cosa que tampoc admet discussió— no s'ha sabut treure partit aquests darrers anys. «Les

obliga l'anàlisi dels plans d'estudi. De les planes transcrits s'extreu una voluntat d'estar atents als canvis que la tecnologia i els hàbits mediàtics conformen, però també de formar críticament per a l'anàlisi i la interpretació, per a l'expressió i les habilitats narratives. En suma, una espe-

Find similar papers at core.ac.uk

provided by

insuficient en les especialitzacions en ciències socials», cosa que ha conduït a «la reiteració de temes i la limitada transcendència internacional d'aquesta producció».

En conclusió, ens trobem davant d'una gran aportació, sobretot de cara al moment de revisió de la disciplina a que

Que tingui continuïtat aquest esforç és feina de tots.

David Vidal Castell

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Periodisme

i de Ciències de la Comunicació

GIFREU, Josep

El meu país: narratives i combats per la identitat

Lleida: Pagès Editors, 2001, 166 p.

Josep Gifreu, un dels més reconeguts experts sobre l'estructura política del sistema mediàtic a Catalunya, deixa clara la seva postura al seu darrer llibre des de bon començament: «Aquest assaig és fruit de la perplexitat. Tinc la sensació que el meu país s'acaba. Però, què dic? Encara puc parlar del *meu país*?» (p. 11). Aquest pessimisme, sense dubte, és tota una declaració de principis, que travessa no només tota l'obra, sinó gairebé tota la producció teòrica d'aquest autor i professor universitari nascut a Palol de Revardit (Gironès) l'any 1944.

La tasca intel·lectual de Gifreu s'ha centrat preferentment en l'anàlisi exhaustiva del sistema mediàtic català des d'una perspectiva sobretot política, però també sociològica i filosòfica, atès que no cal oblidar la seva formació acadèmica en Filosofia i en Ciències de la Comunicació. Això l'ha portat a publicar, entre d'altres, obres catalanistes com ara *Sistema i polítiques de la comunicació a Catalunya* (1983); *Comunicació, llengua i cultura a*

Catalunya (1986); *Comunicació i reconstrucció nacional* (1989), i *Construir l'espai català de comunicació* (1991), a més d'altres més generals com ara *El debat internacional de la comunicació* (1986) i *Estructura general de la comunicació pública* (1991 i 1996).

La seva producció intel·lectual és important i constitueix el nucli, juntament amb la d'altres autors del país (com ara Miquel de Moragas, Josep M. Casasús, Maria Corominas, Jaume Guillaumet, Josep M. Figueres, Joan M. Tresserras i Joan M. Corbella, entre d'altres), d'allò que s'ha anomenat «Escola Catalana de la Comunicació», és a dir, un corrent teòric especialitzat en l'anàlisi de les característiques específiques de la comunicació i la cultura de masses a les nacions europees sense estat propi, centrant-se preferentment en les perspectives històrica, política i social del Principat (encara que a vegades també en el conjunt de les terres de parla catalana).

El darrer llibre de Gifreu, *El meu país*, incideix en aquesta línia, però assumeix unes noves perspectives d'anàlisi teòrica (filosòfiques, lingüístiques, sociològiques i fins i tot econòmiques) per tal d'argumentar millor allò que vol: com l'Estat espanyol (l'actual, democràtic), sobretot a través del sistema mediàtic (i especialment la televisió), s'ha apropiat de la «gran narrativa nacional», sense deixar lloc a cap altre discurs identitari alternatiu. En altres paraules (encara que aquí no utilitzi aquesta terminologia), l'«espai cultural i comunicatiu» espanyol no permet l'existència de cap més espai dintre de les seves fronteres que qüestionï la seva hegemonia, raó per la qual l'«espai català», per exemple, no només no pot desenvolupar-se, sinó, encara pitjor: no pot ni tan sols existir autònomament. El control del discurs polític, històric, social, cultural i lingüístic espanyol és omnipresent i s'apropia de tots els registres: des de l'humor barroer fins al dol terrorista, des de l'eufòria esportiva fins a la cançó lleugera.

Gifreu fa un recorregut (un «viatge d'anada i tornada a les fronteres de la identitat», escriu ell) que el porta des de «casa» i avança (al primer capítol) a través del temps des de la Grècia clàssica fins a l'actualitat, analitzant la vida humana com a narració que li permet conèixer el món, conèixer el seu país (el seu «espai») i conèixer-se a si mateix. El segon capítol es dedica a explorar el món actual, caracteritzat per la globalització econòmica, comunicativa i telemàtica, la «societat xarxa» i el pes dels grans «amos del món» (els magnats mediàtics i del ciberespai). El tercer capítol analitza els tipus fonamentals de relats (els «històrics» i els de «ficció») i la seva importància per a la construcció d'identitats (nacionals, grups, culturals, sexuals, personals).

El quart capítol està centrat en l'Estat com a «pare protector», és a dir, com a «polícia de la nació», com a únic centre vertebrador de la «gran narrativa de la nació», com a constructor de la identitat

nacional a través del discurs narratiu, que dona lloc a l'anomenada «cultura nacional». Tot allò ho fa a través del sistema mediàtic d'interès públic (de titularitat pública o privada), i la seva missió fonamental és la «fabricació» de consens social i polític, i l'administració del monopoli lingüístic.

El cinquè i darrer capítol suposa la cristallització de tot el que s'ha explicat abans, atès que allò que intenta demostrar l'autor és la situació actual dels Països Catalans (encara que a vegades només es refereixi al Principat) dintre del marc estatal espanyol (encara que a vegades també es faci referència a altres estats, com el francès, l'italià i l'andorrà). Partint de la dificultat de definir qui pot ser considerat català (o pancatalà) i qui no, Gifreu analitza pormenoritzadament quatre «estratègies» portades a terme per l'Estat espanyol al llarg del temps (es remunta a tres segles, però sobretot se centra en els vint-i-cinc anys de democràcia) per imposar la seva «gran narrativa nacional»: *a*) la falta de reconeixement del nom de la llengua catalana a la Constitució del 1978 com a única de tot el domini lingüístic; *b*) l'ocupació progressiva de tots els mercats lingüístics per part del castellà (premsa, llibre, ràdio, televisió); *c*) el qüestionament polític i ideològic sistemàtic del procés de normalització lingüística, i *d*) la campanya de promoció i exaltació de la llengua i la cultura espanyoles al món.

Després de presentar un quadre molt negatiu en algunes indústries culturals com ara la premsa (diària, esportiva, rosa) i la ràdio (però no pas del cinema ni Internet, ni dels mitjans locals i comarcals), entra a fons amb la televisió generalista, amb els diferents tipus de narracions televisives nacionals, i conclou amb quatre hipòtesis sobre el futur de l'audiovisual a Catalunya: *a*) la clara hegemonia del castellà; *b*) el mercat català és captiu de la producció espanyola; *c*) la política catalana hi apareix com a subsidiària de l'espanyola, i *d*) les cadenes tele-

visives espanyoles distribueixen una imatge distorsionada de la realitat catalana arreu de l'Estat i, per tant, a tot l'espai cultural català.

Davant d'aquest panorama, sembla que per a Gifreu no queda res més que refugiar-se, una altra vegada, en la «societat civil» resistencial, com en les pitjors èpoques del règim franquista. La seva actitud és força pessimista i sembla que no hi troba cap esperança per a la supervivència de la cultura i la llengua catalanes. I la culpa de tot això només és de l'Estat espanyol i de la seva «gran narrativa nacional» excloent. Gifreu se n'oblida del que han fet (o del que han deixat de fer) els catalans (o els pancatalans) les darreres dues dècades de govern autonòmic i de competències plenes en matèria de cultura. No es parla en absolut de les polítiques cultural, comunicativa ni educativa del Govern de Pujol (ni tampoc dels altres governs autonòmics). Només se centra en l'antagonista, en l'enemic, en l'objecte fòbic.

A més, li atribueix a l'Estat espanyol uns poders excessius en un moment històric caracteritzar precisament per la glo-

balització econòmica, cultural i mediàtica, i pel paper creixent dels «amos del món», els mateixos que no van deixar a Pujol que doblés llurs pel·lícules al català. En un moment històric, també, en el qual els estats europeus (especialment l'espanyol) han perdut poder cap amunt (la Unió Europea) i cap avall (les comunitats autònomes). El raonament de Gifreu hauria resultat molt més convincent si, a més d'analitzar com es construeix la «gran narrativa nacional» espanyola també hagués estudiat pormenoritzadament com s'ha contrarestat des de Catalunya (i des de la resta de Països Catalans) amb una «gran narrativa nacional» catalana (a través de la CCRTV, el diari *Avui*, la revista *El Temps*, Vilaweb, la premsa local i comarcal, l'ensenyament). Això hauria donat lloc, sens dubte, a una visió més optimista, més equilibrada i més real del país, del país al qual es refereix l'autor.

Daniel E. Jones

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Periodisme
i de Ciències de la Comunicació